

Рішення разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.069
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Коркоса Ярослава Олександровича, 1996 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2019 році Київський університет імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Психологія», працює викладачем кафедри практичної психології Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Психологія»

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.069, утворена наказом Київського столичного університету імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ, від 25 квітня 2024 року №385, зі змінами, внесеними наказом від 30 травня 2024 року №462, у складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради:

СЕРГЄЄНKOBA Оксана Павлівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Рецензенти:

КАЛЩУК Світлана Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

ЛОМАЧИНСЬКА Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Офіційні опоненти:

ДРОБОТ Ольга В'ячеславівна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, філософії та суспільних наук Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

САВЕЛЮК Наталія Михайлівна, , доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології Факультету педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

На засіданні 31 липня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки Коркосу Ярославу Олександровичу на підставі прилюдного захисту дисертації «Психосемантика критичності буденної свідомості студентів в епоху постправди» за спеціальністю 053 Психологія.

Дисертацію виконано у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), місто Київ.

Науковий керівник: Лозова Ольга Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису (наводиться аналіз дисертації щодо дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами)).

Здобувач має 10 наукових публікацій за темою дисертації, з них 9 – одноосібні, 1 – у співавторстві: 4 статті – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 6 статей (з них 1 у співавторстві), у якій додатково висвітлено результати дисертації.

1. Коркос Я. О. Концептуальний зміст категорії «свідомість» у зарубіжній психології. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2022. № 1. С. 11-17. ISSN: 2312-3206 (Print), 2663-2764 (Online). DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2022-1-2. Веб-посилання на видання: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1253/1209>.

2. Коркос Я. О. Епоха постправди у сучасному світі: витоки та причини. *Наукові перспективи*. 2023. № 4(34), С. 537-554. ISSN: 2708-7530 (Print). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-537-554](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-537-554). Веб-посилання на видання: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4414>.

3. Коркос Я. О. Критичне мислення в епоху постправди. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 8(26), С. 196-211. ISSN: 2786-4952 (Online). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8\(26\)-196-211](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-8(26)-196-211). Веб-посилання на видання: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/4469>.

4. Коркос Я. О. Медіаграмотність студентів закладів вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2024. Т. 35, № 1. С. 570-577. ISSN: 2786-4952 (Online). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1\(35\)-570-577](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1(35)-570-577). Веб-посилання на видання: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/8635>.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

Каліщук Світлана Миколаївна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження:

1. Логічно вибудована модель завжди стає ключовим елементом аналізу і є застосуванням методу моделювання. Окреслена та упредметнена вмістом структурно-змістова модель критичного мислення безумовно є вагомим напрацюванням дослідника. У підведенні підсумку до підрозділу 1.3 визначає структуру критичного мислення як власний висновок, хоча його структурні

елементи - знання, навички і схильності виокремив і досліджував Марк Мейсон. Вважаємо, що доречніше було б говорити про доповнення (запозичення, модифікування, наповнення предметним вмістом або практичне застосування) виокремлених М. Мейсоном елементів критичного мислення.

2. Запропоновані автором назви третього («емпіричний етап») і шостого («формульвальний експеримент») етапів дослідження викликають певну методичну неузгодженість, враховуючи, що експериментальне дослідження є однією із форм емпіричного дослідження. Це питання чіткості окреслення концепції емпіричного дослідження. Автор запропонував дві різні стратегії у плануванні свого дослідження, а саме - констатувальну (вимірювання) і розвивальну. Хоча у рамках одного дослідження дослідник має обрати цілісну стратегію, яка б у своїй системності забезпечувала вирішення дослідницьких завдань. Як наслідок, виникає питання формування вибірки. Чи була вона поєднана, чи це окремі групи вибірки, чи були такі досліджувані, які приймали участь і на констатувальному етапі, і на розвивальному етапі?

3. Викликає питання класифікації та номінації деяких застосованих методик, наприклад «Авторські методики «Медіаграмотність» і «Медіаграмотність 2» в Анотації, у Вступі, у 2 розділі і у Додатках вказані як анкети, хоча містять випадки-ситуації щодо яких треба висловити свою думку, а значить є семантичним і конструктивними проєктивними методиками зі частковим застосування семантичного диференціалу; опитувальник «Переконання Постправди» названо опитувальником, хоча це методика семантичного диференціалу.

4. Рукопис містить деякі технічні помилки і неточності формулювання, наприклад: на стор. 65, де невірно вказано ім'я Марка Мейсона; на стор. 19 – у змісті вказано про психокорекційну програму критичного мислення», на стор. 24 – у визначенні мети вказано про «комплексну навчальну програму з підвищення рівня критичності буденної свідомості», на стор. 83 – «навчальну програму покращення медіаграмотності та критичності мислення».

Ломачинська Ірина Миколаївна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження:

1. У підрозділі 1.3 здобувач аналізує специфіку формування критичного мислення у студентів, виділяючи їх як окрему вікову групу юнацького віку, однак, у дисертації залишились поза увагою зарубіжні дослідження, присвячені психологічним особливостям сучасної молоді означеної вікової категорії, інформаційна картина світу якої формувались під глобальним впливом інтернет-технологій, і яка визначається як «1 Generation», «Zoomers» та використовує саме Інтернет і соціальні медіа для отримання, поширення інформації та соціальної самопрезентації, чим значною мірою відрізняється від молоді, що свого часу належала до попередніх поколінь.

2. У дисертаційному дослідженні здобувач розглядає медіаграмотність як «сучасну навичку критичного мислення». Однак, відповідно до визначення, наданого у «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (нова редакція), К., 2016, критичне мислення є одним з основних складників медіаграмотності, тому доречно було б більш детально проаналізувати співвідношення означених понять за змістом і обсягом. Означена концепція відсутня у списку використаних джерел здобувача, хоча її положення змогли б якісно доповнити аналізовану проблему. Доречно було б також зазначити принципи медійної та інформаційної грамотності, що визначені ЮНЕСКО.

3. У підрозділі 1.2, визначаючи філософські засади епохи постправди, дисертант подає поняття «правди» і «істини» як синоніми, в традиціях західноєвропейської філософії, однак, наведена позиція окремих постмодерністів в означеному контексті суперечить розвитку наукового знання і заслуговує на критику. В українському філософському лексиконі ці поняття розділяються, відповідно в епоху постправди стирається критеріальна межа між правдою і неправдою, коли на зміну правді приходять безліч правд, а не межа між істиною і хибістю. Тому доцільно було б зробити розрізнення означених понять в контексті української наукової думки.

4. У змістовних модулях психокорекційної програми підвищення критичності буденної свідомості студентів в епоху постправди здобувач слушно зазначає на необхідності застосування принципу верифікації, однак, у тексті дисертації не надає пояснення його сутності, що було б важливим для з'ясування встановлення істинності не лише наукових фактів, але й достовірності інформації в медіапросторі.

5. У дисертаційному дослідженні дисертант звертає увагу на необхідності громадянської позиції у студентів, однак, в роботі відсутній аналіз взаємозв'язку критичного мислення та формування цифрового громадянства сучасної молоді, активно досліджуваного у світовій науковій думці, складові компоненти якого передбачають наявність критичного мислення.

6. Не є коректним вживання терміну «суб'єктивний релятивізм», у філософській думці усталеними є поняття «релятивізм» та «суб'єктивізм».

7. У роботі наявні окремі граматичні помилки.

Дробот Ольга Вячеславівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, філософії та суспільних наук Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, зауваження:

1. У підрозділі 2.6, що присвячений проявам медіаграмотності студентів в епоху постправди, не вистачає розгорнутого кількісного аналізу даних. Здобувач обмежується якісним аналізом виловлювань досліджуваних щодо правдивості новин та виділяє критерії суб'єктивної оцінки їх достовірності. У цьому випадку, кількісний аналіз додатково підтвердив би обґрунтованість та об'єктивність отриманих висновків.

2. У розділі 3.2, викладено психокорекційну програму розвитку критичності буденної свідомості. В якості побажання до майбутнього впровадження вказаної корекційної програми у освітньо-кваліфікаційну програму підготовки студентів зазначимо необхідність додаткового дослідження ефективності та адаптації змісту. Також важливо враховувати

індивідуальні особливості студентів та забезпечити достатній рівень підготовки викладачів для успішної реалізації програми.

3. У підрозділі 2.2, що частково стосується епохи постправди та російсько-української війни, здобувач подекуди використовує емоційно забарвлену лексику, що може створити певний суб'єктивний відтінок у висвітленні результатів теоретичного дослідження. Очевидно, що є складним завданням з академічною строгістю висвітлювати вказану тему у сьогоденні, однак об'єктивність та нейтральність викладу є важливим складовими для нівелювання множинності інтерпретацій.

Савелюк Наталія Михайлівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Факультету педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, зауваження:

1. Оскільки в назві теми дисертації як одне з ключових понять фігурує «критичність», то, на нашу думку, в теоретичному розділі варто було би проаналізувати ще і його, поряд із «критичним мисленням». Вважаємо, що поняття «критичність» акцентує увагу не стільки на видові (властивості) мислення, скільки на диспозиції особистості назагал як суб'єкта мисленневих процесів, що є втіленням системного підходу.

2. У структурно-змістовій моделі «критичного мислення студентів в епоху постправди», яка обґрунтовується у п. 1.4 роботи, автор в одному змістовому блоці розглядає «Навички/уміння», а до його (блоку) складу відносить «Загальні навички» та «Спеціальні навички». З усім тим, як відомо, у вітчизняній психології зазначені поняття («навичка» та «уміння») традиційно диференціюються, у той час як у зарубіжній науці відповідні утворення нерідко позначаються спільним терміном «skills». Отож, просимо дисертанта надати додаткові пояснення щодо того, як він розуміє і синхронізує та/чи диференціює використані поняття.

3. Одним зі значущих наукових результатів дослідження є розробка та апробація авторської анкети «Медіаграмотність». Сутність методики полягає в тому, що респондентам пропонується оцінити 5 новин як правдиві або

неправдиві з обґрунтуванням власної думки щодо цього. В п. 2.6 роботи послідовно аналізуються відповіді респондентів на ці 5 проблемних завдань. Зокрема, дисертант наводить приклади висловлювань здобувачів вищої освіти, розподілені за певними підгрупами. Наприклад, щодо «Новини № 1» це такі узагальнені групи вербальних формулювань, як: «з точки зору мотивації однієї зі сторін», «апелювання до попереднього досвіду», «звертання до логіки, доказів та підтверджень». Вважаємо, що отримані через застосування зазначеної методики наукові результати були би більш переконливими, якби Ярослав Олександрович оприлюднив їх разом із чітко вказаними семантичними маркерами як основою для здійснення контент-аналізу із подальшим розподілом висловлювань студентів.

4. В емпіричній частині роботи описуються та аналізуються чимало важливих фактів, здобутих у контексті психосемантичного підходу. Зокрема, за результатами дослідження констатовано доволі несподіваний факт, що «критичність корелює з визнанням суб'єктивності та правди для кожної людини». Далі Коркос Я.О. зазначає, що така кореляція суперечить «базовій філософії наукового пізнання про те, що об'єктивна дійсність існує незалежно від спостерігача» і що «взаємозв'язок між суб'єктивністю та критичністю мислення потребує більш детальних подальших досліджень». На нашу думку, дисертант міг би бути сміливішим у своїх наукових інтерпретаціях встановленого факту, позаяк методологія дослідження та інші емпіричні результати роботи надають відповідні можливості.

Сергєєнкова Оксана Павлівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, зауваження:

1. Існує певна термінологічна неузгодженість між завданням формування й розвитку критичності буденної свідомості студентів та назвою третього розділу «Розділ 3. Психокорекційна програма розвитку критичного мислення у студентів в епоху постправди».

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада ДФ 26.133.069 присуджує Коркосу Ярославу Олександровичу ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.069



Оксана СЕРГЄЄНKOBA